

Електронний журнал «Ефективна економіка» включено до переліку наукових фахових видань України з питань економіки (Категорія «Б», Наказ Міністерства освіти і науки України № 975 від 11.07.2019). Спеціальності – 051, 071, 072, 073, 075, 076, 292.

Ефективна економіка. 2024. № 2.

DOI: <http://doi.org/10.32702/2307-2105.2024.2.82>

УДК: 338

Ю. О. Луцук,

к. е. н., доцент, начальник кафедри економіки та фінансового забезпечення

Інституту логістики та підтримки військ (сил),

Національний університет оборони України

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-1486-2336>

Ю. В. Рубель,

слухач Інституту державного військового управління,

Національний університет оборони України

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-8009-6756>

**ПИТАННЯ ЯКОСТІ ПРОДУКЦІЇ ОБОРОННОГО ПРИЗНАЧЕННЯ ТА
МОЖЛИВІ ШЛЯХИ ЇХ РОЗВ'ЯЗАННЯ ЗАДЛЯ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ
СТАБІЛЬНОГО ЕКОНОМІЧНОГО РОСТУ ТА ЕКОНОМІЧНОЇ
БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ**

Y. Lutsyk,

PhD in Economics, Associate Professor, Chief of the Department of Economics and

Financial support, National Defense University, Kyiv, Ukraine

Y. Rubel,

Student of the Institute of State Military Administration, National Defense University,

Kyiv, Ukraine

**THE ISSUE OF THE QUALITY OF DEFENSE PRODUCTS AND POSSIBLE
WAYS TO SOLVE THEM TO ENSURE STABLE ECONOMIC GROWTH
AND ECONOMIC SECURITY OF UKRAINE**

В статті розглянуто проблеми забезпечення якості товарів, робіт і послуг оборонного призначення, які констатовані у Державній антикорупційній програмі на 2023-2025 роки, очікуване розв'язання яких у подальшому сприятиме для України військово-технічному співробітництву із державами Європи, набуттю членства у ЄС та НАТО, підтриманню економічної стійкості у період дії воєнного стану, економічному повоєнному росту та досягнення достатнього рівня економічної безпеки.

Проблеми у сфері оборонного виробництва умовно можна розподілити на три групи:

інформаційні та технічні (функціонування органів влади);

майнові (непрозоре та неефективне використання об'єктів матеріальної та нематеріальної форми власності оборонно-промислового комплексу);

контрольні (неефективна модель контролю за виробництвом товарів, робіт і послуг оборонного призначення).

Виокремлено причини вищезазначених проблем, проаналізовано фактори їх виникнення та розглянуто можливі шляхи їх подолання.

Акцентовано увагу на тому, що вітчизняна економіка дедалі очевидніше стає одним з пріоритетних фронтів, який визначатиме як подальший перебіг військових дій, так і спроможність держави в успішному повоєнному розвитку економіки та набуття достатнього рівня економічної безпеки на перспективу.

Зазначено, що перехід на забезпечення ЗС України західними зразками озброєнь потребує від вітчизняного оборонного виробництва опанування нових технологій та сучасних методів технічного обслуговування та ремонту.

Доведено, що на сучасному етапі відбувається формування нових прагматичних підходів:

- організація сумісного із зарубіжними партнерами обслуговування озброєння із перспективою подальшого виробництва на вітчизняних виробничих потужностях;

- локалізація спільного виробництва в суміжних країнах з метою набуття досвіду та підготовки вітчизняних висококваліфікованих виробничих кадрів.

Сучасні підходи мають сприяти для структур Міністерства оборони України вибору раціональних типів штатних зразків озброєння та техніки, а для оборонної промисловості України – інкорпорації у міжнародний бізнес.

The article examines the problems of ensuring the quality of defense goods, works and services, which are stated in the State Anti-corruption Program for 2023-2025, the expected solution of which will further contribute to Ukraine's military-technical cooperation with European countries, the acquisition of membership in the EU and NATO , maintaining economic stability during the period of martial law, post-war economic growth and achieving a sufficient level of economic security.

Problems in the field of defense production can be conditionally divided into three groups:

informational and technical (functioning of authorities);

property (non-transparent and inefficient use of tangible and intangible property of the defense-industrial complex);

control (an inefficient model of control over the production of defense goods, works and services).

The causes of the above-mentioned problems are identified, the factors of their occurrence are analyzed, and possible ways to overcome them are considered.

Attention is focused on the fact that the domestic economy is increasingly clearly becoming one of the priority fronts, which will determine both the further course of military operations and the state's ability to successfully develop the post-war economy and acquire a sufficient level of economic security in the future.

It is noted that the transition to providing the Armed Forces of Ukraine with Western-style weapons requires the domestic defense industry to master new technologies and modern methods of maintenance and repair.

It has been proven that at the current stage new pragmatic approaches are being formed:

- organization of arms maintenance compatible with foreign partners with the prospect of further production at domestic production facilities;
- localization of joint production in neighboring countries with the aim of gaining experience and training domestic highly qualified production personnel.

Modern approaches should help the structures of the Ministry of Defense of Ukraine to choose rational types of regular models of weapons and equipment, and for the defense industry of Ukraine - incorporation into international business.

Ключові слова: *продукція оборонного призначення, якість товарів, робіт і послуг оборонного призначення, проблеми забезпечення якості продукції оборонного призначення, економічна стійкість, економічна безпека держави.*

Keywords: *defense products, quality of goods, works and services for defense purposes, problems of ensuring the quality of defense products, economic stability, economic security of the state.*

Постановка проблеми. Забезпечення високої якості товарів, робіт і послуг оборонного призначення завжди було і залишається стратегічною проблемою від вирішення якої залежить воєнна безпека держави, боєздатність її збройних сил, стійкість національної економіки та економічна безпека держави. Досвід бойових дій під час відбиття агресії РФ проти України свідчить про пряму залежність ефективності застосування озброєння, військової та спеціальної техніки (ОВСТ) від їх якості. У той же час якість товарів, робіт і послуг оборонного призначення безпосередньо впливає на ефективність виконання завдань Збройними Силами України та іншими військовими формуваннями. Товари, роботи і послуги оборонного призначення незадовільної якості можуть призвести до небезпеки для життя і здоров'я військовослужбовців, а також до зниження ефективності протидії військовим загрозам, а відтак гарантування якості цих товарів, робіт і послуг є надзвичайно важливим фактором забезпечення безпеки держави.

В умовах суттєвого збільшення фінансування ЗС України в останні роки посилюється увага та контроль з боку держави до якості продукції оборонного

призначення. Після прийняття Закону України “Про оборонні закупівлі” [1], де у статті 39 визначені нормативно-правові засади та методологічні основи для системи державного гарантування якості предметів оборонних закупівель, її створення та функціонування, в розвиток Закону з’явилась низка нормативно-правових актів із реалізації окремих аспектів оборонних закупівель, у тому числі і із впровадження заходів державного гарантування якості продукції оборонного призначення [2-6]. Однак, незважаючи на вищезазначені факти, проблема забезпечення якості товарів, робіт і послуг оборонного призначення залишається в Україні актуальною, неповною мірою вирішеною та потребує додаткових шляхів розв’язання.

Аналіз останніх досліджень і публікацій щодо проблем якості товарів, робіт і послуг оборонного призначення для потреб Збройних сил України. Питання забезпечення якості товарів, робіт і послуг оборонного призначення для потреб Збройних сил України зазначені не тільки у вище вказаних нормативно-правових документах, але розглядаються протягом останніх років в роботах вітчизняних вчених Горбуліна В.П., Павловського І.В., Чепкова І.Б., Борохвостова В.К., Борохвостова І.В., Рябця О.М., Бегми В.М. [7, 8, 9].

Сучасні погляди на значимість фактору якості у світовій та вітчизняній торгівлі озброєнням та підвищення вимог до забезпечення якості продукції оборонного призначення системно обговорюються на вищому політичному, експертному та науковому рівнях в Україні [10].

Постановка завдання. Приймаючи до уваги важливість проблеми якості товарів, робіт і послуг оборонного призначення для забезпечення боєздатності Збройних сил України, слід визнати, що розв’язання порушеного питання продовжує знаходитись у форматі широкого обговорення. На часі відбувається аналіз досягнутого результату, пошук нових варіантів вирішення поточних проблем з метою подолання виявлених недоліків та втілення в вітчизняну практику оборонних закупівель складову європейського досвіду для забезпечення економічного зростання, підтримання достатнього рівня економічної стійкості у період дії воєнного стану.

Метою статті є аналіз проблемних питань забезпечення якості товарів, робіт і послуг оборонного призначення, які визначені Державною антикорупційною програмою на 2023-2025 роки, пошук можливих напрямів вирішення спірних питань за для сприяння повоєнному відновленню оборонного сектору економіки, забезпечення стабільного економічного росту та підтримання економічної безпеки України.

Виклад основного матеріалу. Незважаючи на те, що питання забезпечення якості товарів, робіт і послуг оборонного призначення знаходяться у полі зору Уряду України не перший рік та визнані як пріоритетні серед питань національної безпеки [1, 11, 12, 13], так як прямо та опосередковано впливають на процес наближення України до набуття членства у економічних та воєнних структурах провідних країн-членів НАТО та ЄС, стан справ залишається незадовільним. Підтвердженням є відповідні оцінки у Державній антикорупційній програмі на 2023-2025 роки (далі – Програма) [14]. Заслуговує на увагу те, що проблеми якості товарів, робіт і послуг оборонного призначення висвітлюються у державному документі, напряму не пов'язаному із технічними, технологічними та іншими виробничими проблемами оборонної промисловості.

Програма розроблена Національним агентством з питань запобігання корупції відповідно до частини п'ятої статті 18 Закону України “Про запобігання корупції”. Програма спрямована на розв'язання проблем, визначених в Антикорупційній стратегії на 2021-2025 роки, затвердженій Законом України від 20 червня 2022р. № 2322-IX “Про засади державної антикорупційної політики на 2021-2025 роки” [15]. В Законі корупція розглядається як “ключова перешкода стабільному економічному зростанню і розбудові ефективних та інклюзивних демократичних інститутів”.

Метою Програми є досягнення значного прогресу в запобіганні та протидії корупції, забезпечення злагодженості та системності антикорупційної діяльності всіх державних органів та органів місцевого самоврядування, а також належного процесу післявоєнного відновлення України. Очкується, що виконання Програми сприятиме подальшій роботі щодо набуття Україною

членства в ЄС, Північноатлантичному Альянсі (НАТО), Організації економічного співробітництва та розвитку (ОЕСР).

Проект Програми було затверджено під час повномасштабного вторгнення рф, Програма враховує особливості функціонування органів влади під час дії воєнного стану. Основні виконавці Програми у секторі оборони – Міністерство оборони України, Міністерство стратегічної промисловості, Міністерство економіки, Міністерство внутрішніх справ, Державне космічне агентство (Держкосмос) і ДК “Укроборонпром”. Ключові виконавці Програми – Міністерство оборони України та ДК “Укроборонпром”.

Програма містить понад 1,7 тис. заходів у п’ятнадцяти сферах державної діяльності та суспільного життя, які мають метою зменшити рівень корупції та забезпечити доброчесність в органах влади. Подолання корупційних ризиків передбачене в таких сферах, як оборона, освіта, медицина, соціальна політика, управління державними підприємствами, робота органів правопорядку й правосуддя тощо. Для розв’язання корупційних проблем у секторі оборони у Програмі запропоновано 65 заходів.

Прикінцевими положеннями закону про Антикорупційну стратегію передбачено, що строки виконання заходів, спрямованих для сектору оборони, мають розпочинатися не раніше ніж через 30 днів з дня припинення чи скасування воєнного стану. Водночас Кабінет Міністрів України ухвалив, що перший місяць початку імплементації заходів у секторі оборони – березень 2023 року, а останній місяць – грудень 2025 року. Міністр оборони України підтримав ідею запровадження заходів Програми до ухвалення рішення про скасування воєнного стану: “дотримуючись розумних обмежень щодо безпекових питань, які пов’язані з протистоянням збройній агресії”. В свою чергу, на публічній презентації Програми зазначив, що у Міністерстві оборони вже розроблений та ухвалений відомчий план впровадження заходів Програми, тільки стосовно діяльності оборонного відомства потрібно підготувати 25 нових нормативно-правових актів. [16]. Прес-служба ДК “Укроборонпром” оприлюднила заяву, що концерн як один з ключових виконавців, на виконання програми визначив пріоритетні напрями діяльності із зазначених питань на

2023 –2025 роки [17]. Таким чином, реалізація Програми у секторі оборони вже розпочалася.

При розгляді питань, пов'язаних із запобіганням корупції, на розв'язання яких спрямована Програма, в Програмі надається аналіз стану справ у пріоритетних для держави сферах та питаннях, співзвучних із темою даної статті, що негативно впливають прямо чи опосередковано на якість товарів, робіт і послуг оборонного призначення.

Проблеми у сфері оборонного виробництва умовно розподілити на три групи:

- інформаційні та технічні (функціонування органів влади);
- майнові (непрозоре та неефективне використання об'єктів матеріальної та нематеріальної форми власності оборонно-промислового комплексу);
- контрольні (неефективна модель контролю за виробництвом товарів, робіт і послуг оборонного призначення).

Інформаційні та технічні проблеми функціонування органів влади негативно впливають на закупівельний процес товарів, робіт і послуг оборонного призначення. Зокрема, у розділі 2 Програми “Запобігання корупції у пріоритетних сферах”, у п 2.2. “Державне регулювання економіки” зазначена Проблема 2.2.1, пов'язана із недостатнім рівнем цифрової трансформації держави та обумовлена такими негативними факторами: неефективністю складення тендерної документації для публічних закупівель у сфері інформатизації та недостатньою операбельністю інформаційних систем державних органів та органів місцевого самоврядування.

Неефективність складення тендерної документації зумовлена:

- відсутністю в уповноваженої особи замовника достатніх технічних знань і досвіду закупівель високотехнологічних товарів, робіт і послуг;
- відсутністю спеціального інструмента, який надавав би замовникам аналітичну інформацію та допомагав робити закупівельний процес зручним і прозорим, зокрема, щодо ціни та необхідної наявної в учасника закупівлі електронної комунікаційної мережі.

В свою чергу, в публічному середовищі [18] зазначений інструментарій отримав назву “інформаційно-аналітичні системи та інші диджитал-інструменти”. Недостатня операбельність інформаційних систем обумовлена тим, що деякі інформаційні системи державних органів та органів місцевого самоврядування функціонують на низькому технічному рівні (часто у формі звичайних електронних таблиць) та не можуть бути під’єднані до системи електронної взаємодії державних електронних інформаційних ресурсів.

Ключовими словами у перелічених факторах є людський фактор, а саме – “відсутність в уповноваженої особи замовника достатніх технічних знань і досвіду закупівель високотехнологічних товарів” та технічний фактор, а саме –

“низький технічний рівень інформаційних систем” органів влади. Тобто, як наслідок “поєднання” вказаних двох факторів, вже на самому початку процесу замовлень та подальших закупівель закладаються можливі ризики: замовлення та отримання неякісної продукції оборонного призначення.

Непрозоре та неефективне користування та розпорядження об’єктами матеріальної та нематеріальної власності в оборонно-промисловому комплексі (ОПК). У розділі 2 Програми, п.2.6. “Сектор оборони” зазначена Проблема 2.6.1. “Непрозоре та неефективне користування та розпорядження землями оборони, об’єктами нерухомості в оборонно-промисловому комплексі, а також надлишковим рухомим військовим майном, об’єктами інтелектуальної власності; неконтрольоване споживання пального, яке закуповується для потреб Збройних Сил України”. Суть полягає у тому, що успадкувавши значну частку радянського військово-промислового комплексу, мережу державних підприємств, Уряд країни нераціонально використав наявні можливості держави: тридцять років дефіциту бюджету, розкрадання майна, високий рівень корупції, відсутність інноваційних нововведень в ОПК України. Складна економічна ситуація у 90-х роках минулого століття та на початку 2000-х років не дала можливості забезпечити підприємства оборонної промисловості необхідними обсягами державного замовлення, що не дозволило завантажити виробничі потужності підприємств. Через наявність непорозуміння державними інституціями ролі ОПК в системі національної безпеки і оборони держави,

роками накопичувалися системні проблеми, які вели до деградації та руйнування вітчизняної “оборонки”.

Так, до 2014 року була відсутня державна стратегія розвитку ОПК, спрямована на підсилення спроможностей системи безпеки та оборони держави. Через мізерні обсяги державних оборонних замовлень, які не відповідали навіть запитам Міністерства оборони України, внутрішній ринок для вітчизняної оборонної промисловості був практично відсутній. Відсутність повноцінної приватизації та реформи корпоративного управління, призвела до того, що не всі державні підприємства ОПК змогли переформувати виробництво під вимоги приватного сектору та задовольнити потреби в якісній продукції ринки. На зарубіжних ринках, незважаючи на успіхи на окремих напрямках військово-технічного співробітництва, Україна загалом позиціонувалася як постачальник застарілого озброєння і військової техніки, яке вивільнялося внаслідок скорочення збройних сил. Таким чином, існувала обмеженість і нестабільність ринків збуту для вітчизняних оборонних підприємств та організацій. Ці фактори призвели до поступового економічного занепаду багатьох державних підприємств.

Відсутність системної політики у секторі оборони щодо інвентаризації державного майна призвела до того, що земля, активи, виробничі приміщення, бази відпочинку та інше майно Міністерства оборони, підприємства ОПК перетворилися на предмет корупційних правопорушень. Так, вищезазначене державне майно передавали в комунальну або приватну власність без належної фінансової компенсації у відповідності до діючих ринкових норм.

Аналогічна ситуація склалася в державних підприємствах ОПК із об'єктами інтелектуальної власності. Слід зазначити, ринкова вартість деяких передових технологій, так званих “ноу-хау”, безпосередньо пов'язаних із виробництвом озброєння та військової техніки, нерідко може перевищувати вартість основних фондів підприємства. Унікальні конструкторські розробки, через сумнівні контракти, нерідко ставали власністю приватних та іноземних підприємців. Це в першу чергу, пов'язано із тим, що в Україні не працює належним чином законодавство, яке б регулювало питання інтелектуальної

власності, відсутній єдиний цифровий реєстр об'єктів інтелектуальної власності, в якому б містилася вся необхідна інформація про винаходи, що безумовно захистило б розробників і виробників від неправомірних дій сторонніх організацій.

У розділі 2 Програми також зазначена Проблема 2.6.2. пов'язана з тим, що “Закупівля товарів, робіт і послуг оборонного призначення здійснюється в умовах надмірного режиму засекречування, що в свою чергу впливає на рівень конкурентоспроможності на відповідному ринку товарів, робіт і послуг, сприяє зловживанням та необґрунтованим витратам бюджетних коштів”.

Водночас більшість процедур оборонного замовлення були здійснені із порушенням принципів конкурентності, відкритості та прозорості, що зумовлювало існування ряду корупційних зловживань. Так, під час виконання державного оборонного замовлення часто залучалися посередники, що не мали виробничої бази та не виконували реальних робіт. Нерідко ціна державного контракту штучно збільшувалась, а постачання продукції було фіктивним.

Проблема породжена тим, що починаючи із 2014 року, після перших проявів збройної агресії РФ, обсяги закупівель озброєння, військової техніки та військового майна постійно зростають. У 2021 році бюджетні витрати Міністерства оборони в рамках державного оборонного замовлення досягли 26,4 млрд. гривень, що майже в п'ять разів більше за аналогічні витрати у 2014 році. У 2024 році Міністерство оборони планувало витратити на модернізацію озброєння та військової техніки понад 95 млрд. гривень. У той же час, на рис. 1. графічно порівняно Бюджетування Міністерства оборони України і фінансування розвитку озброєння і військової техніки 2012-2023, млрд грн. Зазначене свідчить про зниження частки ОВТ в бюджеті Міноборони у довоєнний період, а також поступове її підвищення з початком проведення Антитерористичної операції (Операції об'єднаних Сил) і досягнення піку під час повномасштабного вторгнення російської федерації на територію України (рис. 2).

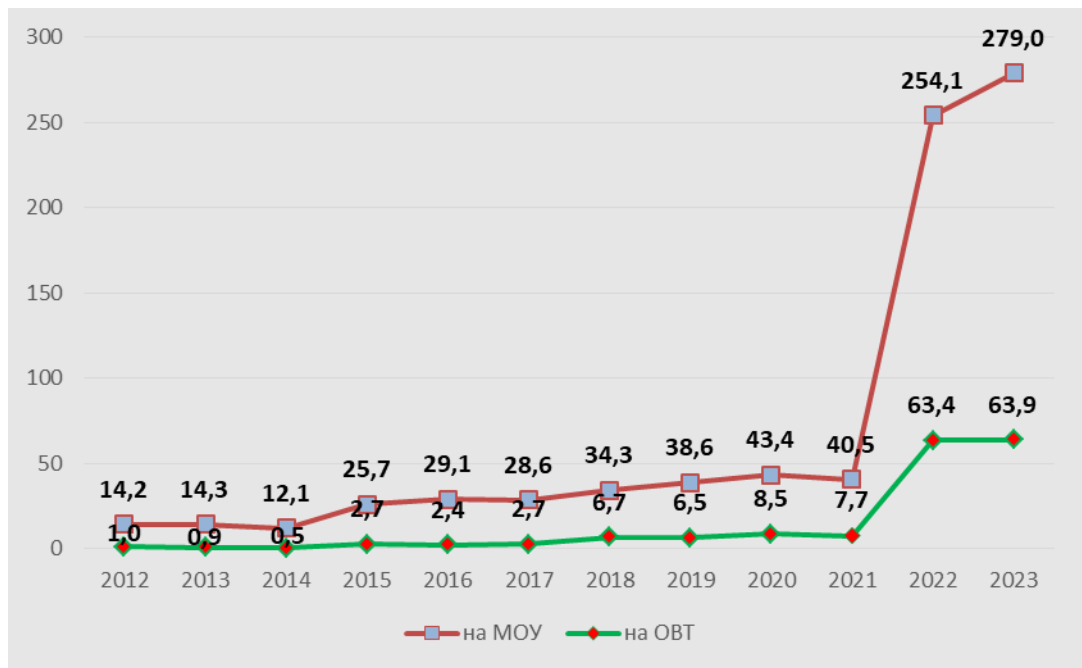

Рис. 1. Бюджетування Міністерства оборони України і фінансування розвитку озброєння і військової техніки 2012-2023, млрд грн

Джерело: сформовано на основі [25].

Рис.2. Частка розвитку ОВТ в бюджеті Міноборони, %

Джерело: сформовано на основі [25].

На сьогоднішній день виробництвом, ремонтом, постачанням зразків ОВТ та їх складових займається понад 400 підприємств. Близько 144 підприємств є генеральними підрядниками, решта підприємств являються субпідрядниками.

Виробництвом нових зразків ОВТ займається близько 44 підприємств, рис. 3 [25].

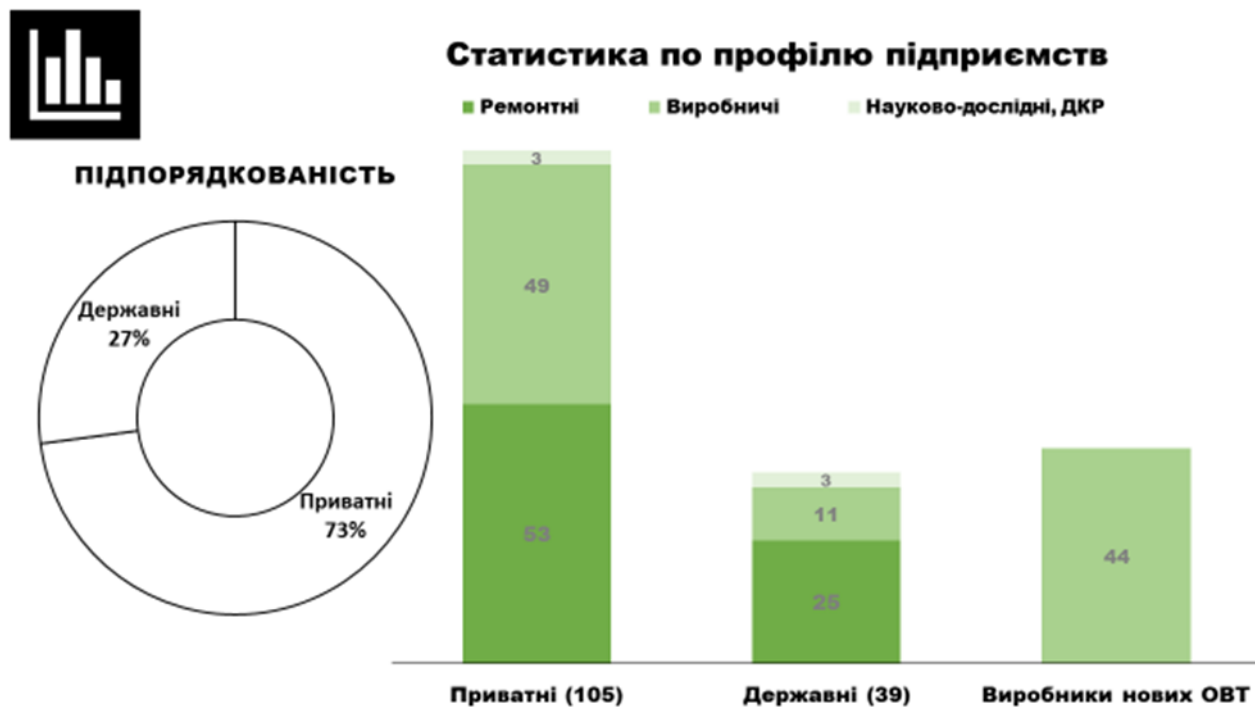

Рис.3. Статистика по профілю підприємств.

Джерело: сформовано на основі [25].

Повномасштабне вторгнення російської федерації у рази збільшило потреби Міністерства оборони в закупівлях продукції оборонного призначення, актуалізувалися питання запровадження ефективної системи державного гарантування якості товарів, робіт і послуг відповідно до загальноприйнятих стандартів країн-членів НАТО. Наступною Проблемою 2.6.3. є питання, пов'язані із ефективністю моделі контролю продукції оборонного призначення у процесі виробництва: “Неефективна модель контролю продукції оборонного призначення у процесі виробництва, яка не дає змоги вчасно та у повному обсязі запобігати постачанню бракованих зразків озброєння та військової техніки”.

Дане питання є найбільш спірним і має чимало протиріч. Вітчизняна система забезпечення якості товарів, послуг і робіт оборонного призначення була заснована на засадах планової економіки. За такої системи на підприємствах ОПК державної і приватної форми власності розміщувалися

представники Міністерства оборони, які контролювали процес створення та виробництва продукції за укладеними державними контрактами (договорами) в межах державного оборонного замовлення. Саме представництва державних замовників виконували дві важливі функції. Перша – це контроль якості продукції оборонних підприємств (товарів, робіт, послуг), відповідність її вимогам тактико-технічного (технічного) завдання. Друга – контроль правильності, обґрунтованості ціноутворення на вказану продукцію. Діюча система представництв замовників і затверджені стандарти якості, не в повній мірі відповідають реаліям сучасного ринку озброєння та військової техніки. До того ж, серед держав-членів НАТО поширене державне гарантування якості продукції оборонного призначення, табл. 1.

Таблиця 1. Національні органи гарантування якості окремих держав – членів НАТО:

Держава (країна)	Національний орган із гарантування якості	Організаційна приналежність
Сполучені Штати Америки	Агентство з управління оборонними контрактами (ДСМА)	В структурі Міністерства оборони
Велика Британія	Польові сили забезпечення якості (DQAFF)	
Польща	Військовий центр стандартизації, якості та кодифікації	
Чеська Республіка	Управління оборонної стандартизації, кодифікації та державного забезпечення якості	
Естонія	Департамент оборонних інвестицій	
ХОРВАТІЯ, ФРАНЦІЯ, БОЛГАРІЯ, ГРЕЦІЯ, УГОРЩИНА, ІТАЛІЯ, ЛАТВІЯ, РУМУНІЯ, СЛОВАЧЧИНА та інші.	...	

Джерело: сформовано на основі [19; 23; 25].

Запровадження системи державного гарантування якості продукції оборонного призначення відповідно до загальноприйнятих стандартів країн-членів НАТО це справа не одного року. Відповідно, законом України “Про оборонні закупівлі” передбачено поступове запровадження системи державного гарантування якості продукції оборонного призначення. В Законі України “Про оборонні закупівлі” передбачено створення уповноваженого органу з

державного гарантування якості, представництва якого мають забезпечувати гарантування якості товарів, робіт і послуг на підприємствах, установах та організаціях, визначених виконавцями державних оборонних контрактів. Тим самим, Міністерство оборони України здійснило перші кроки, направлені на побудову системи державного гарантування якості продукції оборонного призначення. Зокрема, у грудні 2021 року в структурі міністерства був утворений Департамент державного гарантування якості [4]. У листопаді 2022 року уряд ухвалив Концепцію створення системи державного гарантування якості товарів, робіт і послуг оборонного призначення [5].

Напрями подальших досліджень. Сьогодні економіка дедалі очевидніше стає одним з пріоритетних фронтів, який визначатиме як подальший перебіг військових дій, так і спроможність держави успішно відбудовуватись після їх закінчення. Вітчизняна оборонна промисловість – одна з небагатьох галузей економіки України, поряд з ІТ-сектором та агропромисловим комплексом, яка має перспективу розвитку і в подальшому вплине на прискорення підйому національної економіки та економічної безпеки держави загалом. Це пов'язано із тим, що перехід на забезпечення Збройних сил України західними зразками продукції озброєння, військової техніки, обладнанням, боєприпасами і комплектуючими до них потребують нових підходів до співпраці із закордонними партнерами і нових технологій якісного технічного обслуговування, відновлення та ремонту. Відповідно формуються нові підходи.

Перший підхід – ефективна співпраця з країнами-постачальниками нового озброєння та військової техніки. Компанії ОПК країн-партнерів володіють сучасною та перспективною продукцією оборонного призначення. Передача Україні сучасних зразків озброєння та техніки є фактичним тестуванням продукції оборонного призначення в умовах реальних бойових дій і є найкращою рекламою можливостей виробника. Про плани відкрити свій офіс в Україні заявили: потужний британський оборонний виробник BAE Systems, німецький збройовий холдинг Rheinmetall, турецька компанія Baykar [23]. На часі, Україна веде переговори з виробниками зброї з Німеччини,

Італії, Франції та Східної Європи щодо запуску ними оборонного виробництва на території України [24].

В інтересах України організувати ефективну співпрацю як з країнами-постачальниками військової техніки, так і з виробниками з питань ремонту і відновлення продукції оборонного призначення. Негативною стороною може бути занепад власного виробництва. Звідси постає завдання: максимально забезпечити розумний паритет імпорту і експорту, зберегти своє власне оборонне виробництво, в тому числі через систему державних закупівель.

Другий підхід – локалізація спільного виробництва в суміжних країнах, як, наприклад, організація виробництва 122-мм снарядів для Збройних сил України концерном ДК “Укроборонпром” разом із однією з країн-членів НАТО. Реалізація цих підходів на практиці за принципом “від слів до справи” буде сприяти інкорпорації ОПК України у міжнародний збройовий бізнес. Україна може робити достатньо серйозні напрацювання і прориви в виробництві продукції оборонної промисловості. Цьому засвідчили щорічні виставки “Армія і безпека”.

Висновки та перспективи подальших розвідок у даному напрямі. Об’єктивно – війна має дати поштовх до розвитку українського ОПК, ця галузь економіки має стати більш експорт-орієнтованою. Повоєнне економічне зростання в Україні можливе лише в тому випадку, якщо заходи економічної політики держави будуть обмірковані і спрямовані, в першу чергу, на обґрунтування регуляції економіки та створення сприятливого інвестиційного клімату. Для вирішення даних питань, в умовах динамічно-змінюваної обстановки воєнного стану в державі, Уряд країни має перейти в ручний макромеджмент. Це приклад світової практики, яку проходили країни в різні часи. Розуміння цих перетворень – це практичне завдання для урядовців та професійного середовища замовників у сфері оборони та виконавців замовлень, яке має починати вирішуватися вже сьогодні під час активної фази війни.

Література

1. Про оборонні закупівлі : Закон України від 17.07.2020 р. №808-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/808-IX#Text> (дата звернення: 10.11.2023).
2. Про уповноважений орган з державного гарантування якості : Постанова Кабінету Міністрів України від 16.06.2021 р. № 622 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/622-2021-%D0%BF#Text> (дата звернення: 10.11.2023).
3. Про затвердження Порядку здійснення контролю за якістю товарів, робіт і послуг оборонного призначення на всіх етапах їх розроблення, виробництва, модернізації, ремонту та утилізації, а також за цільовим використанням коштів : Постанова Кабінету Міністрів України від 28.07.2021 р. № 781 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/781-2021-%D0%BF#Text> (дата звернення: 10.11.2023).
4. Про затвердження Положення про Департамент державного гарантування якості Міністерства оборони України : Наказ Міністерства оборони України від 16.12.2021 р. №383.
5. Про схвалення Концепції створення системи державного гарантування якості товарів, робіт і послуг оборонного призначення : Розпорядження Кабінету Міністрів України від 01.11.2022 р. № 976-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/976-2022-%D1%80#Text> (дата звернення: 10.11.2023).
6. Про затвердження плану заходів щодо реалізації Концепції створення системи державного гарантування якості товарів, робіт і послуг оборонного призначення : Розпорядження Кабінету Міністрів України від 24.02.2023 р. № 172-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/172-2023-%D1%80#Text> (дата звернення: 10.11.2023).
7. Горбулін В. П. Проблеми державного регулювання цін на продукцію оборонно-промислового комплексу України. // Стратегічні пріоритети. №2(31) . К.: , НІСД, 2014.
8. Павловський І.В., Чепков І.Б., Борохвостов В.К., Борохвостов І.В., Рябець О.М. Науково-методичні підходи до аналізу воєнно-технічних і техніко-

економічних аспектів життєвого циклу зразків озброєння та військової техніки
// Наука і оборона, №2, 2017.

9. Концептуальні засади стратегій інвестиційно-інноваційного розвитку оборонно-промислових комплексів держав. Досвід для України : аналіт. доп. / В.М. Бегма, О.О. Свергунов. Київ : НІСД, 2019. 64 с.

10. Майбутнє безпекове середовище 2030: стратегічне передбачення (попередній опис). Додаток 3. Схвалено на засіданні Міжвідомчої робочої групи з питань проведення оборонного огляду. Протокол від 11 липня 2019 року, №2/2019.

11. Про національну безпеку України : Закон України від 21.06. 2018р., № 2469-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2469-19#Text> (дата звернення: 10.11.2023).

12. Стратегія національної безпеки України : затверджена Указом Президента України від 14.09.2020 № 392/2020 “Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 14.09.2020 р. “Про Стратегію національної безпеки України”. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/n0005525-20#Text>. (дата звернення: 10.11.2023).

13. Стратегія економічної безпеки України на період до 2025 року : Указ Президента України від 11 серпня 2021 року № 347/2021 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/347/2021#n2> (дата звернення: 10.11.2023).

14. Про затвердження Державної антикорупційної програми на 2023-2025 роки : Постанова Кабінету Міністрів України від 4.03.2023 р. № 220 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/220-2023-%D0%BF#Text> (дата звернення: 10.11.2023).

15. Про засади державної антикорупційної політики на 2021-2025 роки : Закон України від 20.06. 2022 р. № 2322-IX URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2322-20#Text> (дата звернення: 10.11.2023).

16. Презентація Державної антикорупційної програми на 2023–2025 роки «Шлях до майбутнього без корупції: покрокова інструкція» (відеозапис з 1:51:29 сек):

https://www.youtube.com/watch?v=KL VhdR3Jj88&ab_channel=%D0%9D%D0%90%D0%97%D0%9A%D0%9C%D0%9F Дата звернення 10.11.23.

17. Пресреліз ДК «Укроборонпром» від 10 березня 2023 року: <https://ukroboronprom.com.ua/news/ukroboronprom-prodovzujereformu-antikorupciinogo-komplajensu>. Дата звернення 10.11.23.

18. Державна антикорупційна програма на 2023-2025 роки: фактори успіху для сектору оборони. Підготовлено Незалежною антикорупційною комісією (НАКО). <https://nako.org.ua/storage/pdf/2023-07-18--06:42:36.pdf>. Дата звернення 10.11.23.

19. Аналітичний портал. Перспективи залучення України до передових програм військово-технічного співробітництва держав Європи. Михайло Гончар, Оксана Іщук, Павло Лакійчук <https://analytics.intsecurity.org/ukraine-europe-military-tech-cooperation/> (дата звернення 10.11.23).

20. Положення про представництва державних замовників у сфері оборони на підприємствах, в установах і організаціях : Постанова Кабінету Міністрів України від 21.10.2009р. №1107 (із змінами). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1107-2009-%D0%BF#Text> (дата звернення: 10.11.2023).

21. Положення про Управління представництв замовника : Наказ Міністерства оборони України від 08.02.2022 р. №39.

22. Положення про Департамент військово-технічної політики, розвитку озброєння та військової техніки Міністерства оборони України : Наказ Міністерства оборони України від 05.06.19 р. №281.

23. У Міноборони розповіли про надважливу річ в експлуатації західної техніки: як організовано ремонт зброї від союзників // Defence Express. 19 червня 2023 [Електронний ресурс] / В.В. Гаврилов. URL: https://defence-ua.com/news/u_minoboroni_rozpovili_pro_nadvazhlivu_rich_v_ekspluatatsiji_zahidnoji_tehniki_jak_organizovano_remont_zbroji_vid_sojuznikiv-11939.html Дата звернення 10.11.23.

24. Ростислав Вонс. Три країни збудують військові заводи в Україні // Главком. 20 червня 2023 [Електронний ресурс] / Р. Вонс. URL:

<https://glavcom.ua/country/politics/tri-krajini-zbudujut-vijskovi-zavodi-v-ukrajini-935873.html> Дата звернення 10.11.23.

25. У Міноборони розповіли про зміни щодо постачання ОВТ для ЗСУ // Армія інформ. 19 червня 2023 [Електронний ресурс] / В.В. Гаврилов. URL: <https://armyinform.com.ua/2023/06/19/zminy-shhodo-postachannya-ovt-dlya-zsu>. Дата звернення 10.11.23.

References

1. Verkhovna Rada of Ukraine (2020), The Law of Ukraine “About defense purchases”, available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/808-IX#Text> (Accessed 10.11.2023).

2. Cabinet of Ministers of Ukraine (2021), Resolution “About the authorized body for state quality assurance”, available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/622-2021-%D0%BF#Text> (Accessed 10.11.2023).

3. Cabinet of Ministers of Ukraine (2021), Resolution “On the approval of the Procedure for the control of the quality of goods, works and services of defense purpose at all stages of their development, production, modernization, repair and disposal, as well as on the targeted use of funds”, available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/781-2021-%D0%BF#Text> (Accessed 10.11.2023).

4. Ministry of Defence of Ukraine (2021), Order “On the approval of the Regulation on the State Quality Assurance Department of the Ministry of Defense of Ukraine”, available at: https://www.mil.gov.ua/content/mou_orders/mou_2021/383_nm.pdf (Accessed 10.11.2023).

5. Cabinet of Ministers of Ukraine (2022), Resolution “On the approval of the Concept of creation of a system of state guarantee of the quality of defense goods, works and services”, available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/976-2022-%D1%80#Text> (Accessed 10.11.2023).

6. Cabinet of Ministers of Ukraine (2023), Resolution “On the approval of the plan of measures for the implementation of the Concept of creating a system of state quality assurance of defense goods, works and services”, available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/172-2023-%D1%80#Text> (Accessed 10.11.2023).

7. Horbulin, V.P. (2014), “Problems of state regulation of prices for products of the defense-industrial complex of Ukraine”, *Stratehichni priorityty*, vol. 2 (31).

8. Pavlovs'kyj, I.V. Chepkov, I.B. Borokhvostov, V.K. Borokhvostov, I.V. and Riabets', O.M. (2017), “Scientific and methodological approaches to the analysis of military-technical and technical and economic aspects of the life cycle of armament and military equipment”, *Nauka i oborona*, vol. 2.

9. Behma, V.M. and Sverhunov, O.O. (2019), *Kontseptual'ni zasady stratehij investytsijno-innovatsijnoho rozvytku oboronno-promyslovykh kompleksiv derzhav. Dosvid dlia Ukrainy* [Conceptual foundations of strategies for investment and innovation development of defense and industrial complexes of states. Experience for Ukraine], NISD, Kyiv, Ukraine.

10. Ministry of Defence of Ukraine (2019), “The Future Security Environment 2030: Strategic Foresight”, available at: <https://www.mil.gov.ua/special/news.html?article=51069> (Accessed 10.11.2023).

11. Verkhovna Rada of Ukraine (2018), The Law of Ukraine “About the national security of Ukraine”, available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2469-19#Text> (Accessed 10.11.2023).

12. President of Ukraine (2020), Decree “National security strategy of Ukraine”, available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/n0005525-20#Text>. (Accessed 10.11.2023).

13. President of Ukraine (2021), Decree “Strategy of economic security of Ukraine for the period until 2025”, available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/347/2021#n2> (Accessed 10.11.2023).

14. Cabinet of Ministers of Ukraine (2023), Resolution “On the approval of the State anti-corruption program for 2023-2025”, available at:

<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/220-2023-%D0%BF#Text> (Accessed 10.11.2023).

15. Verkhovna Rada of Ukraine (2022), The Law of Ukraine “On the foundations of the state anti-corruption policy for 2021-2025”, available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2322-20#Text> (Accessed 10.11.2023).

16. NACP (2022), “Presentation of the State Anti-corruption Program for 2023-2025 "The Path to a Corruption-Free Future: Step-by-Step Instructions" (video recording from 1:51:29 sec.)”, available at: https://www.youtube.com/watch?v=KLVhdR3Jj88&ab_channel=%D0%9D%D0%90%D0%97%D0%9A%D0%9ANACP (Accessed 10.11.2023).

17. DK «Ukroboronprom» (2023), available at: <https://ukroboronprom.com.ua/news/ukroboronprom-prodovzujereformu-antikorupciinogo-komplajensu>. (Accessed 10.11.2023).

18. NAKO (2023), “State anti-corruption program for 2023-2025: success factors for the defense sector”, available at: <https://nako.org.ua/storage/pdf/2023-07-18--06:42:36.pdf>. (Accessed 10.11.2023).

19. Honchar, M. Ischuk, O. and Lakijchuk, P. (2023), “Prospects for Ukraine’s participation in advanced programs of military-technical cooperation of european states”, available at: <https://analytics.intsecurity.org/ukraine-europe-military-tech-cooperation/> (data zvernennia 10.11.23).

20. Cabinet of Ministers of Ukraine (2009), Resolution “Regulations on the representation of state customers in the field of defense at enterprises, institutions and organizations”, available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1107-2009-%D0%BF#Text> (Accessed 10.11.2023).

21. Ministry of Defence of Ukraine (2022), Order “Regulations on the Office of the customer's representative offices”, available at: https://www.mil.gov.ua/content/mou_orders/mou_2022/39_nm.pdf (Accessed 10.11.2023).

22. Ministry of Defence of Ukraine (2022), Order “Regulations on the Department of Military-Technical Policy, Development of Weapons and Military

Equipment of the Ministry of Defense of Ukraine”, available at: https://www.mil.gov.ua/content/mou_orders/281_2019.PDF (Accessed 10.11.2023).

23. Havrylov, V.V. (2023), “The Ministry of Defense talked about an extremely important thing in the operation of Western equipment: how the repair of weapons from allies is organized”, Defence Express, available at: https://defence-ua.com/news/u_minoboroni_rozpovili_pro_nadvazhlivu_rich_v_ekspluatatsiji_zahidnoji_tehniki_jak_organizovano_remont_zbroji_vid_sojuznikiv-11939.html (Accessed 10.11.2023).

24. Vons. R. (2023), “Three countries will build military factories in Ukraine”, available at: <https://glavcom.ua/country/politics/tri-krajini-zbudujut-vijskovi-zavodi-v-ukrajini-935873.html> (Accessed 10.11.2023).

25. Havrylov, V.V. (2023), “The Ministry of Defense was told about changes regarding the supply of anti-aircraft guns for the Armed Forces”, available at: <https://armyinform.com.ua/2023/06/19/zminy-shhodo-postachannya-ovt-dlya-zsu>. (Accessed 10.11.2023).

Стаття надійшла до редакції 24.01.2024 р.